

HATÓSÁGI ÁRSZABÁLYOZÁS, AVAGY A VÁLSÁG TÜNETI KEZELÉSE*

Pella Sebestyén Márk¹

Bizonyára senkinek sem ismeretlenek a hatósági árak, hiszen mindennapunk részévé váltak a közelmúltban. Mind a boltok árcéduláin, mind pedig a sajtótermékek hasábjain elkerülhetetlenül találkoztunk a hatósági ár jogintézményével. Az árreguláció alkalmazásának bevezetése előtt is fontos szükségességének mérlegelése, fennállása során a kivezetésének, korrigálásának vizsgálata, a megszűnése után pedig a tapasztalatok és eredmények értékelése szükséges. Célom a második és harmadik „fázisról” írni, tekintve, hogy a magyar kormány már több hónapja alkalmaz hatósági árakat meghatározott termékek vonatkozásában, az üzemanyagok tekintetében pedig a - több mint egy éve fennálló - árstop kivezetésre került a közelmúltban. Vizsgáljuk meg tehát a kérdést közelebbről, jogi szempontból!

1. Árszabályozás versus belső piac

Kérdésként merülhet fel, hogy az Európai Unióban (továbbiakban: EU), egy nyílt piacon miként alkalmazható egy ilyen meglehetősen súlyos beavatkozás a piaci árakba.² Fontos leszögezni, hogy mind a tagállami jogszabályok, mind pedig az EU tiltja a vállalkozások által történő árörögzítéseket, azonban hatáskör hiányában nem tilthatja meg a tagállamoknak, hogy bizonyos esetekben és feltételek mellett („legitim közpolitikai célok megvalósítása mellett igazolni kell az arányosság követelményét...”³) hatósági árakat vezessenek be.

Megfigyelhető, hogy a volt szovjet tagállamokban, ahol a szabad piac rövidebb ideje működik, hamarabb szánták el magukat egy ilyen erőteljes beavatkozásra, hiszen a közelmúltban, 2021-ben elsőként Magyarországon, utána pedig Horvátországban, Szlovéniában és Szerbiában is sor került árörögzítésekre. Történik ez annak ellenére, hogy hazánkban szinte közvetlenül a rendszerváltás után, 1990-ben sor került az 1990. évi LXVII. törvény, azaz az Ártörvény megalkotására, melynek első mondata deklarálja, hogy az árak legfőbb szabályozója a piac és a gazdasági verseny, nem pedig az állam, azonban fontos kiemelni, hogy a 6/2022. (I. 14.) Kormányrendelet írja elő az Ártörvény veszélyhelyzet alatt történő eltérő alkalmazását. Szankcióként az Ártörvény bírságot rendel alkalmazni a hatósági árat megsértő vállalkozással

* DOI 10.21867/KjK/2023.4.4.

¹ Pella Sebestyén Márk, joghallgató, DE ÁJK

² Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) I. címe foglalkozik az Unió hatáskörével, annak típusaival és területeivel.

³ C-148/15. sz. Deutsche Parkinson ügy 35. pont; C-333/14 sz. The Scotch Whisky Association és társai ügy 54. pont

szemben, amelynek mértékét itt nem tételesen, hanem minimum a jogsértő magatartással elért anyagi előny, de maximum ennek kétszereséig terjedő összegben határozza meg. A kormányrendelet ezzel ellentétben tételes bírságot szab meg, 50.000 forinttól 3.000.000 forintig terjedhet annak összege. A bírságon kívül, a jogsértés megisméltése esetén további szankcióként a tevékenységtől történő ideiglenes eltiltás lehetséges, amely 1 nap és fél év közötti időtartamra rendelhető el. Ez a szankciórendszer hasonló az adóeljáráásban alkalmazotthoz, ott szintén elsősorban vagyoni hátránnyal járó bírság alkalmazható, de az adóhatóság alkalmazhat a bírság mellett, vagy ismételt jogsértés esetén üzletlezárást, bár a 2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről (Art.) a szankciók mértékét enyhébben határozta meg. Többszörös jogsértés esetén a bírság és a tevékenységtől történő eltiltás együtt is alkalmazható.

2. A hatósági ár alkalmazásának keretei

Amint látható tehát, csak meghatározott jogszabályi keretek között alkalmazható hatósági ár. Az alkalmazásával kapcsolatban még a közgazdászok véleménye is megoszlik, egy része támogatja, bizonyos helyzetekben alkalmazhatónak tartja, míg mások a gazdaságra káros hatásai miatt nem tartják célszerűnek az árak rögzítését. Az árstopokat alkalmazó országok kormányai talán kivétel nélkül azzal indokolják a bevezetést, hogy az infláció mértékét kívánják mérsékelni. Fontos azonban kiemelni, hogy a magas alapkamat és a hatósági árak egyszerre történő alkalmazása nem szerencsés, ugyanis ez recessziókat nyit teret.

A következtetések levonásához vizsgáljunk meg pár, másik országban alkalmazott megoldást. Talán a hazaihoz leginkább hasonló rögzítéssel Szlovéniában találkozhattunk, ahol 3 hónapra rögzítette a kormányzat az üzemanyagok árát, azonban a meghatározott időtartam lejárt előtt meg is szüntették azt, lévén, hogy az jelentős megterhelést jelentett az állam számára. Fontos azonban kiemelni, hogy Szlovéniában már a korábbiakban is alkalmaztak az üzemanyagokra hatósági árakat, nem csak a közelmúltban.⁴ Az országban 10%-os volt az infláció, az alapkamat mértéke pedig mindössze 2%. Nyugati szomszédunkban, Horvátországban szintén tavaly októberben jelentették be az első hatósági árszabályozást, miszerint egy hónapra rögzítették az üzemanyagok árát az országban. A magyar megoldással szemben, Horvátországban ezen rövidebb, egy hónapos időtartamon belül magát a megállapított hatósági árakat is korrigálhatják, ha szükségesnek vélik.⁵ A horvát

⁴ Republic of Slovenia: Petroleum product prices: <https://www.gov.si/en/topics/petroleum-product-prices/>. (letöltés dátuma: 2023. április 1.)

⁵ Government of the Republic of Croatia: The latest decision on fuel prices will protect citizens and small distributors of petroleum products as well. Elérhetőség: <https://vlada.gov.hr/news/the-latest-decision-on-fuel->

inflációs adatok alapján az országban novemberben 13,2% volt az infláció mértéke, míg az alapkamat mértéke Szlovéniához hasonlóan 2%.⁶ Szerbiában az indokolás és a termékek részben megegyeznek a Magyarországon is alkalmazottakkal, azonban a módszer eltérő. A déli szomszédunknál nem egységes árat vezettek be, hanem minden bolt a saját, korábbi árat kellett alkalmazza 60 napon át, és náluk is fenntartották a 60 nap elteltével. Az üzemanyagra is alkalmazzák a jogintézményt, azonban ott a felülvizsgálatok során változnak a hatósági árak: ha szükségesnek tartották, emeltek rajta. Az országban, novemberben 15%-os inflációt mértek, míg az alapkamat mértéke 4,5% volt.⁷

A szomszédos országok értékeivel történő összehasonlításképpen, hazánkban novemberben 21,1%-os inflációt mértek, míg az alapkamat mértéke 13%. Magyarországon az üzemanyagokra vonatkozó hatósági árak 2021-ben a 621/2021. (XI.11.) Kormányrendelet nyomán léptek hatályba, ezt az alapvető élelmiszerekre vonatkozó hatósági árakat bevezető 6/2022. (I.14.) Kormányrendelet követte (a burgonyára és tojásra vonatkozó hatósági árak 2022 novemberétől hatályosak). A tűzifa hatósági árainról a 355/2022. (IX. 19.) Kormányrendelet rendelkezik.

Érdemes kicsit Európán kívülre is tekinteni. Vegyük például Argentínát. A dél-amerikai országban, hasonlóan Magyarországhoz, először a 2008-as világválság után merült fel a hatósági árak alkalmazásának lehetősége, és 2014 óta alkalmaznak árszabályozást, a „Precios cuidados” program keretein belül. Ennek következményeként, napjainkra már közel 1500 termékre vonatkozik az országban az árszabályozás. Az európai megoldásoktól ez abban is különbözik, hogy az árbefagyasztáson kívül a kereskedők által alkalmazott áremelés maximumát is megszabta a Kormányzat.⁸ Argentínában jelenleg 88%-os az infláció, a jegybanki alapkamat mértéke pedig 75%.⁹

Ha a más országokban alkalmazott megoldásokat, adatokat összehasonlítjuk, megállapítható, ami már korábban is említésre került, miszerint a magas alapkamat és a hatósági árak egyszerre történő alkalmazása negatív hatással van a gazdaságra. Konstatálható továbbá, hogy azokban az országokban, ahol jobban nyomon követik az árstopok gazdaságra gyakorolt hatását, és amennyiben szükséges, korrigálják azokat, kevésbé válik valószínűvé, hogy a negatív hatásai kerülnek előtérbe. A napokban Adam Czyzewski lengyel közgazdász a Magyarországon az üzemanyagokkal kapcsolatban bekövetkezett áruhiánnyal érvelt a hatósági árak ellen. Az áruhiányt a hatósági árak eltúlzott

prices-will-protect-citizens-and-small-distributors-of-petroleum-products-as-well/35716 (letöltés dátuma: 2023. április 1.)

⁶ Croatia indicators. Elérhetőség: <https://tradingeconomics.com/croatia/indicators> (letöltés dátuma: 2023. április 1.)

⁷ Serbia indicators <https://tradingeconomics.com/serbia/indicators> (letöltés dátuma: 2023. május 5.)

⁸ Precios Cuidados, Elérhetőség: <https://www.argentina.gob.ar/precios-cuidados> (letöltés dátuma: 2023. április 1.)

⁹ <https://tradingeconomics.com/argentina/indicators> (letöltés dátuma: 2023. április 1.)

alkalmazása okozta, látható tehát, hogy először a gazdaság előnyére válhat az árak szabályozása (ideiglenes életszínvonal növekedés, hiszen több termék megvásárlását engedhetik meg maguknak az emberek), azonban a túlzott alkalmazása áruhiányhoz vezet, mely esetben fenntarthatatlanná válik.

3. Összegzés

Az árszabályozás témaköre közgazdászok és jogi szakemberek (például: Arthur Pigou, Isabella Weber, John Kenneth Galbraith) által vitatott terület, azonban vizsgálata jelenlegi relevanciája miatt elengedhetetlen. Az álláspontom az, hogy három-hat hónapos időtartamra optimális bevezetni az árak regulációját, amíg az alkalmas a piaci kudarcok korrigálására és időt nyer az állam számára az optimális programcsomag elfogadásához. A fentiekben említettem, hogy a vizsgált országokban az infláció mértéke alacsonyabb, mint hazánkban, azonban nem jelentékeny mértékben nőttek. A hatósági áras termékekre, a jelenlegi megoldás helyett ideiglenes adó (ÁFA) csökkentést javaslok, így megosztva a terhet a központi költségvetés és a kereskedők között. Ezen változtatásokon túlmenően, fontosnak tartom, hogy egy adott ország jegybankja és a kormányzat ilyen esetben szorosabbra vonja együttműködését, közös megoldást keresve, nem pedig külön-külön próbálva kezelni a kialakult helyzetet. Hiszen együttműködésnek és nem alárendeltségnek kell meghatároznia a fiskális és monetáris politika viszonyát.

Források jegyzéke:

- Az Európai Unió működéséről szóló szerződés. HL C 202., 2016.6.7, p. 1–388.
- C-148/15. sz. Deutsche Parkinson ügyben 2016. október 19-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2016:776]
- C-333/14 sz. The Scotch Whisky Association és társai ügyben 2015. december 23-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:2015:845]
- Republic of Slovenia: Petroleum product prices: <https://www.gov.si/en/topics/petroleum-product-prices/>. (2023.04.01.)
- Government of the Republic of Croatia: The latest decision on fuel prices will protect citizens and small distributors of petroleum products as well. <https://vlada.gov.hr/news/the-latest-decision-on-fuel-prices-will-protect-citizens-and-small-distributors-of-petroleum-products-as-well/35716> (2023.04.01.)
- <https://tradingeconomics.com/argentina/indicators> (2023.04.01.)